

RAAD VAN STATE
afdeling Wetgeving

CONSEIL D'ÉTAT
section de législation

advies 79.734/1/V
van 7 augustus 2026

avis 79.734/1/V
du 7 août 2026

over

sur

een voorontwerp van wet 'tot
wijziging van de boeken I, XV
en XVI van het Wetboek van
economisch recht'

un avant-projet de loi 'portant
modifications des livres I, XV
et XVI du Code de droit
économique'

Op 6 juli 2026 is de Raad van State, afdeling Wetgeving, door de Minister van Consumentenbescherming verzocht binnen een termijn van dertig dagen, van rechtswege verlengd tot 20 augustus 2026,^{*} een advies te verstrekken over een voorontwerp van wet ‘tot wijziging van de boeken I, XV en XVI van het Wetboek van economisch recht’.

Het voorontwerp is door de eerste vakantiekamer onderzocht op 4 augustus 2026. De kamer was samengesteld uit Wilfried VAN VAERENBERGH, eerste voorzitter van de Raad van State, Tim CORTHAUT en Francis VAN NUFFEL, staatsraden, Jan VELAERS, assessor, en Yves DEPOORTER, griffier.

Het verslag is uitgebracht door Tina COEN, auditeur.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst van het advies is nagezien onder toezicht van Tim CORTHAUT, staatsraad.

Het advies, waarvan de tekst hierna volgt, is gegeven op 7 augustus 2026.

*

Le 6 juillet 2026, le Conseil d'État, section de législation, a été invité par le Ministre de la Protection des consommateurs à communiquer un avis dans un délai de trente jours, prorogé de plein droit jusqu'au 20 août 2026^{**}, sur un avant-projet de loi ‘portant modifications des livres I, XV et XVI du Code de droit économique’.

L'avant-projet a été examiné par la première chambre des vacations le 4 août 2026. La chambre était composée de Wilfried VAN VAERENBERGH, premier président du Conseil d'État, Tim CORTHAUT et Francis VAN NUFFEL, conseillers d'État, Jan VELAERS, assesseur, et Yves DEPOORTER, greffier.

Le rapport a été présenté par Tina COEN, auditeur.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise de l'avis a été vérifiée sous le contrôle de Tim CORTHAUT, conseiller d'État.

L'avis, dont le texte suit, a été donné le 7 août 2026.

*

^{*} Deze verlenging vloeit voort uit artikel 84, § 1, eerste lid, 2°, *in fine*, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, waarin wordt bepaald dat deze termijn van rechtswege verlengd wordt met vijftien dagen wanneer hij begint te lopen tussen 15 juni en 15 augustus.

^{**} Ce délai résulte de l'article 84, § 1er, alinéa 1er, 2°, *in fine*, des lois ‘sur le Conseil d'État’, coordonnées le 12 janvier 1973 qui précise que ce délai est prolongé de plein droit de quinze jours lorsqu'il prend cours du 15 juin au 15 août.

1. Met toepassing van artikel 84, § 3, eerste lid, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, heeft de afdeling Wetgeving zich toegespitst op het onderzoek van de bevoegdheid van de steller van de handeling, van de rechtsgrond¹, alsmede van de vraag of aan de te vervullen vormvereisten is voldaan.

*

STREKKING VAN HET VOORONTWERP

2. Het voor advies voorgelegde voorontwerp van wet strekt tot wijziging van de boeken I, XV en XVI van het Wetboek van economisch recht (hierna: WER). De ontworpen wijzigingen beogen de opdracht van de Consumentenombudsdienst, een autonome openbare dienst opgericht bij de wet van 4 april 2014,² als overkoepelende en residuair bevoegde entiteit voor de buitengerechtelijke regeling van consumentengeschillen, uit te breiden en verder te verduidelijken.

Het voorontwerp voegt daartoe een aantal nieuwe definities toe aan artikel I.19 van het WER (artikel 2 van het voorontwerp) en wijzigt de artikelen die de inrichting en financiering van de Consumentenombudsdienst regelen. Meer specifiek voorziet het voorontwerp in de oprichting, in de schoot van de Consumentenombudsdienst, van sectoriële bemiddelingskamers voor consumentengeschillen in de bouwsector, in de automotovelosector en in de sector van de detailhandel, alsook van een residuaire kamer, bevoegd voor de buitengerechtelijke beslechting van consumentengeschillen die niet door een gekwalificeerde entiteit of een sectoriële kamer binnen de Consumentenombudsdienst zullen worden behandeld (artikel 5). Daarbij wordt de behandelingsprocedure van zaken voor die kamers verder uitgewerkt (artikelen 11 tot en met 23).

Voorts voorziet het voorontwerp in alternatieve financieringsvormen voor de Consumentenombudsdienst, waarbij de bedoeling voorligt om de subsidie van de Consumentenombudsdienst af te bouwen en te vervangen door een financieringssysteem dat steunt op retributies vanwege de betrokken ondernemingen en ombudsdiensten (artikel 9).

Daarnaast stelt het voorontwerp de niet-medewerking van een onderneming aan de procedure voor de Consumentenombudsdienst strafbaar (artikel 3), regelt het de verwerking van persoonsgegevens door de Consumentenombudsdienst (artikelen 25 tot en met 27 en 29) en voert het enkele wijzigingen door aan de erkenningsregeling voor gekwalificeerde entiteiten (artikel 28).

De ontworpen wijzigingen zullen in werking treden op 1 januari 2027 (artikel 30).

¹ Aangezien het om een voorontwerp van wet gaat, wordt onder “rechtsgrond” de overeenstemming met de hogere rechtsnormen verstaan.

² Wet van 4 april 2014 ‘houdende de invoeging van Boek XVI, ‘Buitengerechtelijke regeling van consumentengeschillen’ in het Wetboek van economisch recht’ en ter omzetting van richtlijn 2013/11/EU van het Europees Parlement en de Raad van 21 mei 2013 ‘betreffende alternatieve beslechting van consumentengeschillen en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 2006/2004 en Richtlijn 2009/22/EG’ (hierna: ADR-richtlijn).

ADVIESBEVOEGDHEID VAN DE RAAD VAN STATE

3. Zoals ook vermeld in de memorie van toelichting heeft de afdeling Wetgeving op 22 januari 2026 reeds het advies 78.735/1 uitgebracht over een voorontwerp van wet dat diverse met het thans voor advies voorgelegde voorontwerp overeenstemmende bepalingen bevat.³ De Raad van State verleent, behoudens in geval van wijziging van de juridische context, in de regel geen nieuw advies over bepalingen die reeds eerder zijn onderzocht of die zijn gewijzigd ten gevolge van in eerdere adviezen gemaakte opmerkingen. Met betrekking tot die bepalingen wordt verwezen naar dat advies. Enkel de nieuw voorgestelde artikelen of de voorgestelde artikelen die verder gaan dan het rekening houden met de opmerkingen uit dat eerdere advies, en bijgevolg als nieuw kunnen worden beschouwd, worden onderzocht.

VORMVEREISTEN

4. Het voorontwerp van wet regelt de verwerking van persoonsgegevens. Zoals ook opgemerkt in het voormelde advies 78.735/1, dient het advies van de Gegevensbeschermingsautoriteit bijgevolg te worden ingewonnen vooraleer het voorontwerp doorgang kan vinden. De gemachtigde bevestigde dat dit advies is gevraagd, maar nog niet werd ontvangen.

Indien de aan de Raad van State voorgelegde tekst naar aanleiding van het vervullen van dit vormvereiste nog wijzigingen zou ondergaan, moeten de gewijzigde of toegevoegde bepalingen die niet louter vormelijk zijn en evenmin het resultaat zijn van het gevolg dat aan dit advies gegeven wordt, op hun beurt om advies aan de afdeling Wetgeving worden voorgelegd overeenkomstig artikel 3, § 1, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State.

ONDERZOEK VAN DE TEKST

Artikel 3

5.1. Luidens het ontworpen artikel XV.125 van het WER wordt de overtreding van het ontworpen artikel XVI.16/1 van datzelfde wetboek met een sanctie van niveau 2 of, in geval van kwade trouw, niveau 3 bestraft. Het ontworpen artikel XVI.16/1 van het WER stelt de deelname aan de procedure voor de buitengerechtelijke regeling van een consumentengeschil voor de Consumentenombudsdienst verplicht voor ondernemingen. Het voorontwerp bevat evenwel geen vergelijkbare strafbaarstelling voor de niet-deelname aan een procedure van buitengerechtelijke consumentengeschillenregeling voor andere gekwalificeerde entiteiten.

De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen

³ Zie adv.RvS 78.735/1 van 22 januari 2026 over een voorontwerp van wet 'tot wijziging van het boek XVI van het Wetboek van economisch recht'.

van de maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

Hierover bevraagd, antwoordde de gemachtigde als volgt:

“Met het voorliggende ontwerp wordt de deelname aan de procedure bij de Consumentenombudsdienst (hierna COD) voor ondernemingen wettelijk verplicht gemaakt (ontworpen artikel XVI.16/1). Op grond van het artikel XVI.125 WER [lees: XV.125 WER], is er reeds een sanctie van toepassing in geval van het niet respecteren van het artikel XVI.17, § 2, 3de lid WER: de onderneming kan worden gesanctioneerd wanneer zij niet motiveert binnen de 30 kalenderdagen waarom ze de aanbeveling van de COD niet volgt. Om de impact van de nieuwe verplichting tot deelname daadwerkelijk te realiseren, werd ervoor geopteerd de op vandaag voorziene sanctie eveneens van toepassing te maken in geval van niet-respecteren van de deelnameverplichting.

De COD is bij wet opgericht en is een autonome openbare overheidsdienst. Dit geldt niet noodzakelijk voor andere gekwalificeerde entiteiten; die bijvoorbeeld ook door een beroepsfederatie kunnen worden opgericht en de vorm kunnen hebben van bv. een feitelijke vereniging of een vzw. Bovendien, en uitsluitend op grond van het boek XVI van het WER, kan een entiteit zelf de modaliteiten van haar werking bepalen. Zo kan een entiteit beslissen volgens welk model zij functioneert: verzoening, bemiddeling of arbitrage. Al naar gelang de keuze, zal de mate waarin de partijen gebonden zijn door de uitkomst van de procedure verschillen. Een strafrechtelijke sanctie kan dan ook niet op gelijkaardige wijze voorzien worden voor alle gekwalificeerde entiteiten, zoals bedoeld in de zin van het boek XVI van het WER. Het boek XVI van het WER vereist enkel dat entiteiten die wensen erkend te worden, voldoen aan de ‘kwaliteitsvereisten’ vastgelegd in het boek XVI van het WER. Het boek XVI van het WER vereist voor die entiteiten niet dat deelname van de onderneming verplicht zou zijn noch schrijft het voor welke vorm de uitkomst van die procedure moet aannemen. Bijgevolg kan een vergelijkbare sanctie, zoals bedoeld in het artikel XVI.26/1 van het WER, niet worden voorzien voor de andere gekwalificeerde entiteiten.”

5.2. Het antwoord van de gemachtigde kan slechts worden bijgetreden in zoverre de procedure voor de andere gekwalificeerde entiteiten voor de betrokken ondernemingen vrijblijvend is.

Zoals de gemachtigde evenwel zelf aangeeft – en zoals ook met zoveel woorden uit artikel XVI.26/1, tweede lid, van het WER⁴ blijkt – is de deelname aan procedures voor de buitengerechtelijke regeling van consumentengeschillen bij bepaalde gekwalificeerde entiteiten evenzeer bij wet verplicht gesteld.⁵ In zoverre de ontworpen regeling ertoe strekt het verplicht gestelde karakter van de procedure van buitengerechtelijke geschillenregeling kracht bij te zetten, lijkt de hoedanigheid van de entiteit waarvoor die procedure loopt (de Consumentenombudsdienst

⁴ “Wanneer de deelname van de onderneming verplicht is bij toepassing van de wet is de mogelijkheid om zich terug te trekken bedoeld in het eerste lid enkel van toepassing ten voordele van de consument.”

⁵ Verplichte deelname is volgens de gemachtigde onder meer het geval voor de ombudsdienst voor verzekeringen (artikel 322 van de wet van 4 april 2014 ‘betreffende de verzekeringen’), de ombudsdienst voor energie (artikel 27 van de wet van 29 april 1999 ‘betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt’ en artikel 15/16bis van de wet van 12 april 1965 ‘betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen’), de ombudsdienst voor telecommunicatie (artikel 43bis van de wet van 21 maart 1991 ‘betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven’) en de ombudsdienst voor de postsector (artikel 43ter van laatstvermelde wet).

dan wel een andere gekwalificeerde entiteit) geen voldoende pertinent criterium te zijn. Ook de mate waarin de partijen gebonden zijn door de uitkomst van de procedure, lijkt in het licht van de aangehaalde doelstelling niet relevant.

5.3. Uit hetgeen voorafgaat volgt dat het ontworpen artikel XV.125 van het WER aan een bijkomend onderzoek moet worden onderworpen.

Artikel 7

6.1. Het ontworpen artikel XVI.6/1 van het WER, laatste lid, luidt:

“Wanneer de Consumentenombudsdienst of een van zijn kamers niet langer aan de in het eerste lid bedoelde vereisten voldoet, verliest de Consumentenombudsdienst zijn erkenning geheel of gedeeltelijk en wordt hij geheel of gedeeltelijk geschrapt van de lijst bedoeld in artikel XVI.24. Voordat de Consumentenombudsdienst van de genoemde lijst wordt geschrapt, wordt hij gehoord.”

In de memorie van toelichting wordt deze bepaling als volgt geduid:

“Wat de erkenning door de FOD Economie betreft, verduidelijkt de ontwerptekst de consequenties in geval de Consumentenombudsdienst, of een van zijn kamers, niet langer voldoet aan de wettelijke vereisten. Dit is niet nieuw, maar stemt overeen met het artikel XVI.24, § 3, van het WER. Het principe wordt hier eenvoudigweg verduidelijkt in het licht van de gewijzigde structuur van de Consumentenombudsdienst.”

6.2. Uit het ontworpen artikel XVI.6/1, laatste lid, kan worden afgeleid dat de Consumentenombudsdienst zijn erkenning kan verliezen en daardoor niet langer zijn bemiddelingsopdracht zou kunnen uitoefenen. In dat verband moet eraan worden herinnerd dat, anders dan het geval is voor de andere gekwalificeerde entiteiten, de bemiddelingsopdracht van de Consumentenombudsdienst niet steunt op een erkenning vanwege de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie. Deze opdracht is integendeel rechtstreeks bij wet aan de Consumentenombudsdienst toegewezen.

Bovendien staat de hypothese dat de Consumentenombudsdienst, met inbegrip van de residuaire kamer, niet langer haar bemiddelingsopdracht zou kunnen uitoefenen, op gespannen voet met artikel 5 van de ADR-richtlijn⁶, naar luid waarvan lidstaten erop moeten toezien dat “onder deze richtlijn vallende geschillen waarbij een op hun grondgebied gevestigde ondernemer betrokken is, kunnen worden voorgelegd aan een ADR-entiteit die voldoet aan de vereisten van deze richtlijn”.

⁶ “1. De lidstaten bevorderen dat consumenten toegang hebben tot ADR-procedures en zien erop toe dat onder deze richtlijn vallende geschillen waarbij een op hun grondgebied gevestigde ondernemer betrokken is, kunnen worden voorgelegd aan een ADR-entiteit die voldoet aan de vereisten van deze richtlijn. (...) 3. De lidstaten kunnen aan hun verplichting krachtens lid 1 voldoen door te voorzien in het bestaan van een ADR-entiteit die bevoegd is voor de behandeling van geschillen vermeld in lid 1 waarvoor geen bestaande ADR-entiteit bevoegd is. De lidstaten kunnen ook aan die verplichting voldoen door gebruik te maken van ADR-entiteiten die in een andere lidstaat gevestigd zijn of van regionale, transnationale of pan-Europese geschillenbeslechtingSENTiteiten, waarbij ondernemers uit verschillende lidstaten onder dezelfde ADR-entiteit vallen, onverminderd hun verantwoordelijkheid om te zorgen voor volledige dekking door en toegang tot ADR-entiteiten. (...)”

Weliswaar moet er over worden gewaakt dat alle gekwalificeerde entiteiten, met inbegrip van de Consumentenombudsdienst, steeds aan de vereisten, vervat in titel 4 van boek XVI van het WER, voldoen. Het schrappen van de lijst van gekwalificeerde entiteiten lijkt echter, wat betreft de Consumentenombudsdienst, geen optie te zijn.

6.3. Uit hetgeen voorafgaat volgt dat het ontworpen artikel XVI.6/1, derde lid, van het WER, zoals het thans is geformuleerd, geen doorgang kan vinden.

Artikel 9

7.1. Het ontworpen artikel XVI.11, § 1, van het WER regelt de financiering van de Consumentenombudsdienst. Die financiering wordt herzien naar aanleiding van het advies 78.735/1 waarin de Raad van State stelde dat de bijdragen in hun toenmalige vorm als een belasting moesten worden aangemerkt en vervolgens de voorwaarden aanreikte die moeten zijn vervuld opdat de bijdragen van de ondernemingen als een retributie zouden kunnen worden aangemerkt.

Het thans ontworpen artikel XVI.11 van het WER beoogt tegemoet te komen aan de opmerkingen uit dit advies.

7.2. Zo is de bemiddelingsbijdrage waarin was voorzien ten laste van de ondernemingen waarvoor een sectoriële kamer van de Consumentenombudsdienst bevoegd is, geschrapt, en kan in de memorie van toelichting inzake de machtiging aan de Koning om “de voorwaarden en de inningsmodaliteiten” van de in paragraaf 1, eerste lid, 2°, bedoelde bijdrage te bepalen (ontworpen artikel XVI.11, § 3, tweede lid, van het WER), thans worden gelezen dat die machtiging “onder meer” inhoudt dat de Koning kan bepalen vanaf wanneer de bijdrage kan worden gevorderd en dat hij kan voorzien in een verhoging van de bijdrage bij niet-tijdige betaling door de onderneming, voor zover die verhoging beperkt blijft tot een compensatie voor de bijkomende werkingskosten waartoe de laattijdige betaling aanleiding geeft en geen sanctionering inhoudt.

7.3. De ontworpen regeling bepaalt voorts uitdrukkelijk dat de bijdrage van de ondernemingen voor de ontvankelijke aanvragen tot de buitengerechtelijke regeling van consumentengeschillen er specifiek toe strekt de werkingskosten verbonden aan de behandeling van het geschil te dekken, waarbij de Koning bij het bepalen van dat bedrag rekening moet houden met de andere financieringsbronnen van de Consumentenombudsdienst en de werkingsreserves die worden aangelegd wanneer de van de ondernemingen ontvangen bijdragen hoger blijken te zijn dan de werkelijke kosten (ontworpen artikel XVI.11, § 3, van het WER).⁷

7.4. Volgens de memorie van toelichting moet de bijdrage worden bepaald op een wijze die rekening houdt met het aantal niet-betaalde ondernemingsbijdragen, waarbij wordt aangegeven dat het inningspercentage rond 75 % ligt en dat de verwachte geïnde ondernemingsbijdragen moeten volstaan om het benodigde budget te behalen. Het vergoedend karakter van een retributie vereist evenwel dat de bijdrage per heffingsplichtige onderneming de kost van de behandeling van

⁷ Het voorontwerp van wet verwijst weliswaar naar de bijdragen vermeld in 4° (bijdragen van de ombudsdiensten), maar de gemachtigde liet weten dat dit een vergissing is (zie opmerking 7.9).

diens geschil zoveel mogelijk benadert. De niet-betaling van bijdragen door andere ondernemingen dient dan ook in eerste instantie te worden opgevangen via de invorderingsmogelijkheden waarin het ontworpen artikel XVI.11, § 6, van het WER voorziet.

7.5. Het ontworpen artikel XVI.11, § 5, van het WER voorziet in de mogelijkheid tot het aanleggen van werkingsreserves wanneer de ontvangen bijdragen hoger zijn dan de werkelijke kosten.

Uit arrest nr. 42/2018 van 29 maart 2018 van het Grondwettelijk Hof kan worden afgeleid dat bijdragen de aard van retributie niet verliezen louter omwille van het feit dat zij de werkelijke kosten van de dienst overtreffen, op voorwaarde evenwel dat de overschotten van de bijdragen (i.e. de aangelegde werkingsreserves) uitsluitend worden bestemd om de werkingskosten verbonden aan de behandeling van geschillen voor de Consumentenombudsdienst te dekken, hetzij verhoudingsgewijs worden terugbetaald aan de bijdrageplichtigen, hetzij worden verrekend met hun toekomstige bijdragen.⁸

De verplichting om bij het bepalen van de bijdragen rekening te houden met werkingsreserves komt aan het voorgaande tegemoet. Wel zal er over moeten worden gewaakt dat op gezette tijdstippen wordt nagegaan of de verschuldigde bijdragen nog steeds in verhouding staan tot de werkelijke kosten van de behandeling van het geschil.

7.6. Volgens het ontworpen artikel XVI.11, § 1, eerste lid, 2°, van het WER kan de Consumentenombudsdienst worden gefinancierd door “bijdragen door de ondernemingen voor de ontvankelijke aanvragen tot de buitengerechtelijke regeling van consumentengeschillen bedoeld in artikel XVI.6, 3°”. In de memorie van toelichting is evenwel sprake van “gegronde aanvragen”, terwijl verder in de memorie opnieuw naar de “ontvankelijke” aanvragen als criterium wordt verwezen.

Hieromtrent bevraagd, antwoordde de gemachtigde dat het dispositief correct is en de memorie van toelichting zal worden aangepast.

Hiermee kan worden ingestemd.

7.7. Volgens de Nederlandse tekst van het ontworpen artikel XVI.11, § 1, eerste lid, 4°, van het WER worden de bijdragen van de ombudsdiensten in de financiering van de Consumentenombudsdienst bepaald “ten belope van hun aandeel in de huisvestingskosten”. De Franse tekst geeft daarentegen aan dat hun bijdrage moet worden bepaald “à concurrence de leur part dans les frais de fonctionnement”, wat ruimer is dan enkel de huisvestingskosten. In de Franse tekst van de memorie van toelichting is dan weer sprake van “les frais d’hébergement” hetgeen wel overeenstemt met de Nederlandse tekst.

De gemachtigde bevestigde dat de Nederlandse tekst correct is en dat de Franse tekst dienovereenkomstig zal worden aangepast.

Hiermee kan worden ingestemd.

⁸ GwH 29 maart 2018, nr. 42/2018, B.23.

7.8. De stellers van het voorontwerp moeten nagaan of in het ontworpen artikel XVI.11, § 4, van het WER het woord “onderneming” niet in het meervoud moet worden gesteld.

7.9. In de memorie van toelichting wordt over het ontworpen artikel XVI.11, § 5, van het WER de volgende toelichting verschaft:

“De inkomsten die de Consumentenombudsdienst uit de ondernemingsbijdragen ontvangt, variëren jaarlijks afhankelijk van het aantal ontvankelijke dossiers dat wordt ingediend. Indien deze ontvangsten, als gevolg van een hoger aantal dossiers dan voorzien, de werkelijke kosten overschrijden, wordt in paragraaf 5 bepaald dat de Consumentenombudsdienst het surplus aanwendt voor de opbouw van een werkingsreserve. Deze reserve beoogt een buffer te vormen voor jaren waarin minder dossiers worden ontvangen en de reële kosten de ontvangsten overstijgen.”

Blijkens het ontworpen artikel XVI.11, § 5, van het WER kan dergelijke werkingsreserve nochtans enkel bestaan uit de bijdragen van de ombudsdiensten die zetelen in het directiecomité van de Consumentenombudsdienst. Hieromtrent bevraagd, antwoordde de gemachtigde als volgt:

“In paragraaf 5 moet inderdaad worden verwezen naar de financieringsbron bedoeld onder paragraaf 1, eerste lid, 2° (de ondernemingsbijdragen). Om gevolg te geven aan uw opmerking, zal de ontwerptekst overeenkomstig de voorgestelde correctie worden aangepast.”

Hiermee kan worden ingestemd.

Artikel 19

8.1. In het bij artikel 19 van het voorontwerp ontworpen artikel dient aan het begin ervan te worden geschreven “Art. XVI.15/1” (niet: “Art. 15/1”).

8.2. Zowel uit de memorie van toelichting als uit het huidige artikel XVI.6, 3°, van het WER en het ontworpen artikel XVI.21/1, § 1, 3°, van het WER (artikel 26 van het voorontwerp) volgt dat de Consumentenombudsdienst zelf zal optreden in elke aanvraag tot buitengerechtelijke regeling van een consumentengeschil, waarvoor geen andere gekwalificeerde entiteit bevoegd is. In het licht daarvan dienen de woorden “geen andere kamer” in het ontworpen artikel XVI.15/1, § 4, van het WER te worden vervangen door de woorden “geen andere kamer of gekwalificeerde entiteit”.⁹

Artikel 21

9. In het ontworpen artikel XVI.16/1, derde lid, van het WER wordt bepaald dat ondernemingen “in ieder geval verplicht [zijn] om te goeder trouw mee te werken aan het verloop

⁹ Vgl. met artikel 14 van het voorontwerp van wet waarover advies 78.735/1 is uitgebracht, waarbij het ontworpen artikel XVI.15, § 4, van het WER luidde als volgt: “§ 4. Wanneer de aanvraag betrekking heeft op een consumentengeschil waarvoor geen gekwalificeerde entiteit of sectoriële kamer bevoegd is, neemt de residuaire kamer de aanvraag zelf in behandeling.”

van de procedure”. De niet-naleving van die verplichting zal kunnen worden gesanctioneerd met toepassing van artikel XV.125 van het WER, zoals gewijzigd bij artikel 3 van het voorontwerp.

Op die wijze wordt een strafbaarstelling ingevoerd, waarop het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel van toepassing is. Dit beginsel, neergelegd in artikel 12, tweede lid, van de Grondwet, in artikel 7, lid 1, van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en in artikel 15, lid 1, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, houdt onder meer in dat de strafwet moet worden geformuleerd in bewoordingen op grond waarvan eenieder, op het ogenblik waarop hij een gedrag aanneemt, kan uitmaken of dat gedrag al dan niet strafbaar is. Het vereist dat de wetgever in voldoende nauwkeurige, duidelijke en rechtszekerheid biedende bewoordingen bepaalt welke feiten strafbaar worden gesteld, zodat, enerzijds, diegene die een gedrag aanneemt, vooraf op afdoende wijze kan inschatten wat het strafrechtelijke gevolg van dat gedrag zal zijn en, anderzijds, aan de rechter geen al te grote beoordelingsbevoegdheid wordt gelaten.¹⁰

De ontworpen verplichting om “te goeder trouw” mee te werken aan het verloop van de procedure, die moet worden opgevat als een versterkte vorm van gewoon “meewerken aan de procedure”, is dermate vaag geformuleerd en vatbaar voor uiteenlopende interpretaties dat niet valt uit te sluiten dat het legaliteitsbeginsel, zoals het hiervoor is uitgelegd, daardoor in het gedrang komt. Het staat aan de stellers van het voorontwerp om de strafbaarstelling vanuit dit oogpunt aan een bijkomend onderzoek te onderwerpen, en om deze in voorkomend geval te herzien door bijvoorbeeld de weglating van de woorden “te goeder trouw”.

*

¹⁰ GwH 25 februari 2010, nr. 17/2010, B.8.4; GwH 27 mei 2010, nr. 62/2010, B.8.2.

1. En application de l'article 84, § 3, alinéa 1er, des lois sur le Conseil d'État, coordonnées le 12 janvier 1973, la section de législation a fait porter son examen essentiellement sur la compétence de l'auteur de l'acte, le fondement juridique ¹ et l'accomplissement des formalités prescrites.

*

PORTÉE DE L'AVANT-PROJET

2. L'avant-projet de loi soumis pour avis a pour objet de modifier les livres Ier, XV et XVI du Code de droit économique (ci-après : CDE). Les modifications en projet visent à étendre et à préciser davantage la mission du Service de médiation pour le consommateur, un service public autonome créé par la loi du 4 avril 2014 ², en tant qu'entité coordinatrice disposant de compétences résiduelles pour le règlement extrajudiciaire des litiges de consommation.

L'avant-projet ajoute à cet effet un certain nombre de nouvelles définitions à l'article I.19 du CDE (article 2 de l'avant-projet) et modifie les articles réglant la création et le financement du Service de médiation pour le consommateur. Plus spécifiquement, il crée, au sein du Service de médiation pour le consommateur, des chambres de médiation sectorielles pour les litiges de consommation dans le secteur de la construction, dans le secteur automotovélo et dans le secteur du commerce de détail, ainsi qu'une chambre résiduelle compétente pour le règlement extrajudiciaire des litiges de consommation qui ne seront pas traités par une entité qualifiée ou par une chambre sectorielle au sein du Service de médiation pour le consommateur (article 5). À cet égard, l'avant-projet développe la procédure de traitement des affaires devant ces chambres (articles 11 à 23 inclus).

Ensuite, l'avant-projet prévoit des sources de financement alternatives pour le Service de médiation pour le consommateur, l'intention étant de supprimer progressivement la subvention du Service de médiation pour le consommateur et de la remplacer par un système de financement fondé sur des rétributions émanant des entreprises et des services de médiation (article 9).

En outre, l'avant-projet incrimine la non-collaboration d'une entreprise à la procédure devant le Service de médiation pour le consommateur (article 3), règle le traitement de données à caractère personnel par le Service de médiation pour le consommateur (articles 25 à 27 et 29) et opère quelques modifications au régime d'agrément des entités qualifiées (article 28).

Les modifications en projet entreront en vigueur le 1er janvier 2027 (article 30).

¹ S'agissant d'un avant-projet de loi, on entend par « fondement juridique » la conformité aux normes supérieures.

² Loi du 4 avril 2014 'portant insertion du Livre XVI, 'Règlement extrajudiciaire des litiges de consommation' dans le Code de droit économique' et en vue de transposer la directive 2013/11/UE du Parlement européen et du Conseil du 21 mai 2013 'relative au règlement extrajudiciaire des litiges de consommation et modifiant le règlement (CE) n° 2006/2004 et la directive 2009/22/CE' (ci-après : directive REL).

COMPÉTENCE D'AVIS DU CONSEIL D'ÉTAT

3. Comme le mentionne également l'exposé des motifs, la section de législation a déjà donné, le 22 janvier 2026, l'avis 78.735/1 sur un avant-projet de loi contenant diverses dispositions correspondant à celles de l'avant-projet actuellement soumis pour avis³. Sauf en cas de modification du contexte juridique, le Conseil d'État ne donne en principe pas de nouvel avis sur des dispositions qui ont déjà été examinées précédemment ou qui ont été modifiées à la suite d'observations formulées dans des avis précédents. En ce qui concerne ces dispositions, il est renvoyé à cet avis. Seuls sont examinés les nouveaux articles proposés ou les articles proposés qui vont au-delà de la prise en compte des observations formulées dans cet avis antérieur, et qui, par conséquent, peuvent être considérés comme nouveaux.

FORMALITÉS

4. L'avant-projet de loi règle le traitement de données à caractère personnel. Ainsi qu'il a également été observé dans l'avis 78.735/1 précité, l'avis de l'Autorité de protection des données doit par conséquent être recueilli avant que l'avant-projet puisse se concrétiser. Le délégué a confirmé que cet avis a été demandé, mais qu'il n'a pas encore été reçu.

Si l'accomplissement de cette formalité devait encore donner lieu à des modifications du texte soumis au Conseil d'État, les dispositions modifiées ou ajoutées qui ne seraient pas de pure forme ou qui ne résulteraient pas également des suites réservées au présent avis devraient être à nouveau soumises à la section de législation conformément à l'article 3, § 1er, alinéa 1er, des lois coordonnées sur le Conseil d'État.

EXAMEN DU TEXTE

Article 3

5.1. Selon l'article XV.125, en projet, du CDE, l'infraction à l'article XVI.16/1, en projet, de ce même code est punie d'une sanction du niveau 2 ou, en cas de mauvaise foi, du niveau 3. L'article XVI.16/1, en projet, du CDE rend obligatoire pour les entreprises la participation à la procédure de règlement extrajudiciaire d'un litige de consommation devant le Service de médiation pour le consommateur. Toutefois, l'avant-projet ne contient aucune incrimination comparable pour la non-participation à une procédure de règlement extrajudiciaire des litiges de consommation pour d'autres entités qualifiées.

Les règles constitutionnelles de l'égalité et de la non-discrimination n'excluent pas qu'une différence de traitement soit établie entre des catégories de personnes, pour autant qu'elle repose sur un critère objectif et qu'elle soit raisonnablement justifiée. L'existence d'une telle justification doit être appréciée compte tenu de l'objectif et des effets de la mesure et de la nature des principes applicables en la matière ; le principe d'égalité est violé lorsqu'il est établi qu'il

³ Voir l'avis C.E. 78.735/1 du 22 janvier 2026 sur un avant-projet de loi 'portant modifications du livre XVI du Code de droit économique'.

n'existe pas de rapport raisonnable de proportionnalité entre les moyens employés et le but poursuivi.

Interrogé à ce sujet, le délégué a répondu en ces termes :

« Met het voorliggende ontwerp wordt de deelname aan de procedure bij de Consumentenombudsdienst (hierna COD) voor ondernemingen wettelijk verplicht gemaakt (ontworpen artikel XVI.16/1). Op grond van het artikel XVI.125 WER [lees: XV.125 WER], is er reeds een sanctie van toepassing in geval van het niet respecteren van het artikel XVI.17, § 2, 3de lid WER: de onderneming kan worden gesanctioneerd wanneer zij niet motiveert binnen de 30 kalenderdagen waarom ze de aanbeveling van de COD niet volgt. Om de impact van de nieuwe verplichting tot deelname daadwerkelijk te realiseren, werd ervoor geopteerd de op vandaag voorziene sanctie eveneens van toepassing te maken in geval van niet-respecteren van de deelnameverplichting.

De COD is bij wet opgericht en is een autonome openbare overheidsdienst. Dit geldt niet noodzakelijk voor andere gekwalificeerde entiteiten; die bijvoorbeeld ook door een beroepsfederatie kunnen worden opgericht en de vorm kunnen hebben van bv. een feitelijke vereniging of een vzw. Bovendien, en uitsluitend op grond van het boek XVI van het WER, kan een entiteit zelf de modaliteiten van haar werking bepalen. Zo kan een entiteit beslissen volgens welk model zij functioneert: verzoening, bemiddeling of arbitrage. Al naar gelang de keuze, zal de mate waarin de partijen gebonden zijn door de uitkomst van de procedure verschillen. Een strafrechtelijke sanctie kan dan ook niet op gelijkaardige wijze voorzien worden voor alle gekwalificeerde entiteiten, zoals bedoeld in de zin van het boek XVI van het WER. Het boek XVI van het WER vereist enkel dat entiteiten die wensen erkend te worden, voldoen aan de 'kwaliteitsvereisten' vastgelegd in het boek XVI van het WER. Het boek XVI van het WER vereist voor die entiteiten niet dat deelname van de onderneming verplicht zou zijn noch schrijft het voor welke vorm de uitkomst van die procedure moet aannemen. Bijgevolg kan een vergelijkbare sanctie, zoals bedoeld in het artikel XVI.26/1 van het WER, niet worden voorzien voor de andere gekwalificeerde entiteiten ».

5.2. On ne peut se rallier à la réponse du délégué que dans la mesure où la procédure devant les autres entités qualifiées n'est pas obligatoire pour les entreprises concernées.

Comme l'indique toutefois le délégué lui-même – et ainsi que cela ressort également explicitement de l'article XVI.26/1, alinéa 2, du CDE ⁴ – la participation aux procédures de règlement extrajudiciaire des litiges de consommation devant certaines entités qualifiées est tout autant rendue obligatoire par la loi ⁵. Dans la mesure où la réglementation en projet vise à renforcer le caractère obligatoire de la procédure de règlement extrajudiciaire des litiges, la qualité de l'entité devant laquelle cette procédure est pendante (le Service de médiation pour le consommateur ou une autre entité qualifiée) ne semble pas constituer un critère suffisamment pertinent. La mesure

⁴ « Si la participation de l'entreprise est obligatoire en application de la loi, la faculté de retrait visée à l'alinéa 1er s'applique uniquement au bénéfice du consommateur ».

⁵ Selon le délégué, la participation est obligatoire, notamment devant le service ombudsman des assurances (article 322 de la loi du 4 avril 2014 'relative aux assurances'), le service de médiation pour l'énergie (article 27 de la loi du 29 avril 1999 'relative à l'organisation du marché de l'électricité' et l'article 15/16bis de la loi du 12 avril 1965 'relative au transport de produits gazeux et autres par canalisations'), le service de médiation pour les télécommunications (article 43bis de la loi du 21 mars 1991 'portant réforme de certaines entreprises publiques économiques') et le service de médiation pour le secteur postal (article 43ter de la dernière loi citée).

dans laquelle les parties sont liées par l'issue de la procédure ne semble pas non plus pertinente au regard de l'objectif cité.

5.3. Il résulte de ce qui précède que l'article XV.125, en projet, du CDE doit être réexaminé.

Article 7

6.1. L'article XVI.6/1, dernier alinéa, en projet, du CDE s'énonce comme suit :

« Lorsque le Service de médiation pour le consommateur ou l'une de ses chambres ne satisfait plus aux exigences visées à l'alinéa 1er, le Service de médiation des consommateurs (lire : pour le consommateur) perd son agrément en tout ou en partie et est rayée (lire : rayé) en tout ou en partie de la liste visée à l'article XVI.24. Avant d'être retiré de ladite liste, le Service de médiation pour le consommateur est entendu ».

L'exposé des motifs précise cette disposition comme suit :

« En ce qui concerne la reconnaissance par le SPF Économie, le projet de texte précise également les conséquences dans le cas où le Service de médiation pour le consommateur, ou l'une de ses chambres, ne répondrait plus aux exigences légales. Il ne s'agit pas d'une nouveauté, mais cela correspond à l'article XVI.24, § 3, du CDE. Le principe est simplement clarifié ici à la lumière de la structure modifiée du Service de médiation pour le consommateur ».

6.2. Il peut se déduire de l'article XVI.6/1, dernier alinéa, en projet, que le Service de médiation pour le consommateur peut perdre son agrément et, de ce fait, ne pourrait plus exercer sa mission de médiation. À cet égard, il convient de rappeler que, contrairement aux autres entités qualifiées, la mission de médiation du Service de médiation pour le consommateur ne se fonde pas sur un agrément de la part du SPF Économie, PME, Classes moyennes et Énergie. Elle est directement confiée au Service de médiation pour le consommateur par la loi.

En outre, l'hypothèse selon laquelle le Service de médiation pour le consommateur, y compris la chambre résiduelle, ne pourrait plus exercer sa mission de médiation, se heurte à l'article 5 de la directive REL ⁶, aux termes duquel les États membres doivent faire en sorte que « les litiges relevant de la présente directive et impliquant un professionnel établi sur leur territoire respectif puissent être soumis à une entité de REL se conformant aux exigences fixées par la présente directive ».

⁶ « 1. Les États membres facilitent l'accès des consommateurs aux procédures de REL et font en sorte que les litiges relevant de la présente directive et impliquant un professionnel établi sur leur territoire respectif puissent être soumis à une entité de REL se conformant aux exigences fixées par la présente directive. (...) 3. Les États membres peuvent satisfaire à l'obligation établie au paragraphe 1 en assurant l'existence d'une entité de REL résiduelle, compétente pour traiter les litiges mentionnés audit paragraphe qui ne relèvent d'aucune entité de REL existante. Les États membres peuvent également s'acquitter de cette obligation en recourant à des entités de REL établies dans un autre État membre ou à des entités de règlement des litiges régionales, transnationales ou paneuropéennes au sein desquelles les professionnels originaires d'États membres différents relèvent de la même entité de REL, sans porter atteinte à la responsabilité qui leur incombe d'assurer une couverture totale et un accès universel aux entités de REL. (...) ».

On veillera certes à ce que toutes les entités qualifiées, y compris le Service de médication pour le consommateur, remplissent toujours les exigences prévues au titre 4 du livre XVI du CDE. Or, en ce qui concerne le Service de médiation pour le consommateur, la radiation de la liste des entités qualifiées ne semble pas être une option.

6.3. Il résulte de ce qui précède que l'article XVI.6/1, alinéa 3, en projet, du CDE, tel qu'il est actuellement formulé, ne peut se concrétiser.

Article 9

7.1. L'article XVI.11, § 1er, en projet, du CDE règle le financement du Service de médiation pour le consommateur. Ce financement est révisé à la suite de l'avis 78.735/1, dans lequel le Conseil d'État a estimé que, dans leur ancienne forme, les contributions devaient être considérées comme un impôt, et a ensuite défini les conditions à remplir pour que les contributions des entreprises puissent être considérées comme une rétribution.

L'article XVI.11, actuellement en projet, du CDE tend à répondre aux observations formulées dans cet avis.

7.2. Ainsi, la contribution de médiation qui était prévue à la charge des entreprises et relevant de la compétence d'une chambre sectorielle du Service de médiation pour le consommateur, est supprimée, et on peut lire dans l'exposé des motifs en ce qui concerne l'habilitation au Roi de déterminer « les conditions et les modalités de perception » de la contribution visée au paragraphe 1er, alinéa 1er, 2°, (article XVI.11, § 3, alinéa 2, en projet, du CDE) que cette habilitation signifie « notamment » que le Roi peut fixer la date à partir de laquelle la contribution peut être réclamée et prévoir une majoration de celle-ci en cas de paiement tardif par l'entreprise, pour autant que cette majoration se limite à une compensation des frais de fonctionnement supplémentaires occasionnés par le retard de paiement et ne constitue pas une sanction.

7.3. Le régime en projet dispose en outre expressément que la contribution par les entreprises pour les demandes recevables en vue du règlement extrajudiciaire des litiges de consommation vise spécifiquement à couvrir les frais de fonctionnement liés au traitement du litige, le Roi devant à cet effet tenir compte, quand il fixe ce montant, des autres sources de financement du Service de médiation pour le consommateur et des réserves de fonctionnement constituées lorsque les contributions perçues auprès des entreprises s'avèrent dépasser les coûts réels (article XVI.11, § 3, en projet, du CDE) ⁷.

7.4. L'exposé des motifs indique que la contribution doit être fixée de manière à tenir compte du nombre de contributions d'entreprise non payées, en indiquant que le taux de recouvrement se situe autour de 75 % et que les contributions d'entreprise dont le recouvrement est prévu doivent suffire à atteindre le budget nécessaire. Le caractère compensatoire d'une rétribution exige pourtant que la contribution par entreprise redevable s'approche autant que

⁷ L'avant-projet de loi vise cependant les contributions mentionnées au 4° (contributions des services de médiation), mais le délégué a fait savoir qu'il s'agit d'une erreur (voir observation 7.9).

possible du coût de traitement de son litige. Le non-paiement de contributions par d'autres entreprises doit donc être compensé en premier lieu par les possibilités de recouvrement prévues par l'article XVI.11, § 6, en projet, du CDE.

7.5. L'article XVI.11, § 5, en projet, du CDE prévoit la possibilité de constituer des réserves de fonctionnement lorsque les contributions perçues dépassent les coûts réels.

Il peut se déduire de l'arrêt n° 42/2018 du 29 mars 2018 de la Cour constitutionnelle que les contributions ne perdent pas leur nature de rétribution du simple fait qu'elles dépassent les coûts réels du service, à condition toutefois que les excédents des contributions (à savoir les réserves de fonctionnement constituées) soient affectés exclusivement à la couverture des frais de fonctionnement liés au traitement des litiges pour le Service de médiation pour le consommateur, remboursé proportionnellement aux redevables ou pris en compte dans le calcul de leurs futures contributions⁸.

L'obligation de tenir compte des réserves de fonctionnement dans la fixation des contributions répond à ce qui précède. Il faudra néanmoins veiller à vérifier régulièrement si les contributions dues sont toujours en rapport avec les coûts réels du traitement du litige.

7.6. Selon l'article XVI.11, § 1er, alinéa 1er, 2°, en projet, du CDE, le Service de médiation pour le consommateur peut être financé par « des contributions par les entreprises pour les demandes recevables en vue du règlement extrajudiciaire des litiges de consommation visés à l'article XVI.6, 3° ». L'exposé des motifs fait toutefois état de « demandes fondées », alors qu'il y est fait à nouveau mention plus loin de demandes « recevables » en tant que critère.

Interrogé à ce sujet, le délégué a répondu que le dispositif est correct et que l'exposé des motifs sera adapté.

On peut se rallier à ce point de vue.

7.7. Selon le texte néerlandais de l'article XVI.11, § 1er, alinéa 1er, 4°, en projet, du CDE, les contributions des services de médiation au financement du Service de médiation pour le consommateur sont fixées « ten belope van hun aandeel in de huisvestingskosten ». Le texte français indique par contre que leur contribution doit être fixée « à concurrence de leur part dans les frais de fonctionnement », ce qui implique une portée plus large que les seuls frais d'hébergement. Le texte français de l'exposé des motifs fait quant à lui état des « frais d'hébergement », ce qui correspond bien au texte néerlandais.

Le délégué a confirmé que le texte néerlandais est correct et que le texte français sera adapté en conséquence.

On peut se rallier à ce point de vue.

7.8. Les auteurs de l'avant-projet doivent vérifier si les mots « à l'entreprise » dans l'article XVI.11, § 4, en projet, du CDE ne devraient pas être mis au pluriel.

⁸ C.C., 29 mars 2018, n° 42/2018, B.23.

7.9. L'exposé des motifs apporte les explications suivantes pour ce qui concerne l'article XVI.11, § 5, en projet, du CDE :

« Les revenus que le Service de médiation des consommateurs tire des cotisations des entreprises varient d'une année à l'autre en fonction du nombre de dossiers recevables qui lui sont soumis. Si ces recettes, en raison d'un nombre de dossiers plus élevé que prévu, dépassent les coûts réels, le paragraphe 5 stipule que le Service de médiation pour le consommateur utilise l'excédent pour constituer une réserve de fonctionnement. Cette réserve vise à constituer un buffer pour les années où le nombre de dossiers reçus est moindre et où les coûts réels dépassent les revenus ».

Selon l'article XVI.11, § 5, en projet, du CDE, une telle réserve de fonctionnement ne peut toutefois se constituer que des contributions des services de médiation siégeant au comité de direction du Service de médiation pour le consommateur. Interrogé à ce sujet, le délégué a donné la réponse suivante :

« In paragraaf 5 moet inderdaad worden verwezen naar de financieringsbron bedoeld onder paragraaf 1, eerste lid, 2° (de ondernemingsbijdragen). Om gevolg te geven aan uw opmerking, zal de ontwerptekst overeenkomstig de voorgestelde correctie worden aangepast ».

On peut se rallier à ce point de vue.

Article 19

8.1. Au début de l'article en projet à l'article 19 de l'avant-projet, on écrira « Art. XVI.15/1 » (et non : « Art. 15/1 »).

8.2. Il résulte tant de l'exposé des motifs que de l'actuel article XVI.6, 3°, du CDE et de l'article XVI.21/1, § 1er, 3°, en projet, du CDE (article 26 de l'avant-projet) que le Service de médiation pour le consommateur interviendra lui-même dans toute demande de règlement extrajudiciaire d'un litige de consommation pour laquelle aucune autre entité qualifiée n'est compétente. À la lumière de ce qui précède, il faut remplacer les mots « aucune autre chambre » par les mots « aucune autre chambre ou entité qualifiée » dans l'article XVI.15/1, § 4, en projet, du CDE ⁹.

Article 21

9. L'article XVI.16/1, alinéa 3, en projet, du CDE dispose que les entreprises « sont en tout cas tenues de coopérer de bonne foi au déroulement de la procédure ». Le non-respect de cette obligation pourra être sanctionné en application de l'article XV.125 du CDE, tel que modifié par l'article 3 de l'avant-projet.

⁹ Comparer avec l'article 14 de l'avant-projet de loi sur lequel a été donné l'avis 78.735/1, dont l'article XVI.15, § 4, en projet, du CDE s'énonçait comme suit : « § 4. Lorsqu'une demande a trait à un litige de consommation pour lequel aucune entité qualifiée ou chambre sectorielle n'est compétente, la chambre résiduaire traite la demande ».

Il est ainsi procédé à une incrimination à laquelle s'applique le principe de légalité en matière pénale. Ce principe, inscrit à l'article 12, alinéa 2, de la Constitution, à l'article 7, paragraphe 1, de la Convention européenne des droits de l'homme et à l'article 15, paragraphe 1, du Pacte international relatif aux droits civils et politiques, implique notamment que la loi pénale doit être formulée en des termes qui permettent à chacun de savoir, au moment où il adopte un comportement, si celui-ci est ou non punissable. Il exige que le législateur indique, en des termes suffisamment précis, clairs et offrant la sécurité juridique, quels faits sont sanctionnés, afin, d'une part, que celui qui adopte un comportement puisse évaluer préalablement, de manière satisfaisante, quelle sera la conséquence pénale de ce comportement et afin, d'autre part, que ne soit pas laissé au juge un trop grand pouvoir d'appréciation ¹⁰.

L'obligation en projet de coopérer « de bonne foi » au déroulement de la procédure, qui doit s'interpréter comme une forme renforcée de simple « coopération à la procédure », est si vaguement formulée et si sujette à des interprétations divergentes qu'il ne peut être exclu que le principe de légalité, tel qu'il a été exposé ci-dessus, soit compromis. Il appartient aux auteurs de l'avant-projet de soumettre l'incrimination à un examen supplémentaire sous cet angle et, le cas échéant, de la réviser, par exemple en supprimant les mots « de bonne foi ».

DE GRIFFIER
LE GREFFIER

DE EERSTE VOORZITTER
LE PREMIER PRÉSIDENT

Yves DEPOORTER

Wilfried VAN VAERENBERGH

¹⁰ C.C., 25 février 2010, B. 8.4 ; C.C., 27 mai 2010, n° 62/2010, B.8.2.